

Slim experimenteren in de melkveehouderij

Begin bij praktijkvernieuwingen en laat de omgeving mee leren; zo kun je vernieuwingen breder toepassen en de melkveehouderij verduurzamen!

Voor u ligt de nieuwsbrief vanuit het project 'Slim experimenteren in de Melkveehouderij'. Dit project ondersteunt 3 boeren-netwerken in het verder ontwikkelen én verbreden van veelbelovende praktijkvernieuwingen. Dat gebeurt door het aanbieden van onder meer gerichte expertise, communicatiedeskundigheid, procesondersteuning en marktonderzoek. Daarnaast worden de projecten gemonitord om verbreding en adoptie elders makkelijker te maken.

In deze nieuwsbrief:

- Grond mobiliseren in het Lunterse Land
- Energetische landbouw: veelbelovend?
- Eenvoud en Lage Kosten volop in beweging

Atlas van innoverende melkveehouders

De 'Atlas van innoverende melkveehouders' bevat een rijke schakering aan praktijkvernieuwingen van 33 melkveehouders verspreid over Nederland. Het zijn niet-gangbare praktijkvernieuwingen met veelbelovende resultaten op het terrein van diergezondheid, milieu, lage kosten, het integreren van natuurbeheer of het direct betrekken van burgers bij de landbouw.

De Atlas is te bestellen via www.pv.wur.nl/producten/boeken.

Netwerken gaan door

Twee jaar lang ondersteunde het project Slim Experimenteren in de melkveehouderij drie innovatieve netwerken waaraan melkveehouders, onderzoekers, beleidsmakers en andere betrokkenen deelnamen. In deze netwerken stonden praktijkvernieuwingen

Reisverslag 'Ongebaande paden in de melkveehouderij' goed ontvangen

Op 23 januari is het eerste exemplaar uitgereikt van het reisverslag 'Ongebaande paden in de melkveehouderij' door Art Wolleswinkel, onderzoeker bij Wageningen UR aan Herman Sniijders, sectormanager melkveehouderij LNV. De uitreiking vond plaats tijdens een sectorvergadering bij LNV. De melkveehouderij staat voor een reeks ingrijpende veranderingen. Waar het met de melkveehouderij naar toe moet en hoe die ingrijpende veranderingen gestalte moeten krijgen, staat volop ter discussie.

In dit verband maakt u met het reisverslag 'Ongebaande paden in de melkveehouderij' een indrukwekkende ontdekkingsreis langs nieuwe, nog vrijwel ongerepte plekjes in het landschap van de Nederlandse melkveehouderij. In

van melkveehouders centraal. Door de omgeving mee te laten leren met de melkveehouders, werd geprobeerd hun vernieuwingen meer ruimte te geven en zo op te schalen. Want juist die omgeving werkt vaak belemmerend. Zo kreeg het 'mee-innoveren van de omgeving' daadwerkelijk gestalte en droegen de netwerken bij aan een hernieuwde afstemming tussen praktijk, onderzoek en beleid. Meer informatie rondom de drie netwerken vindt u in het Reisverslag 'Ongebaande paden in de melkveehouderij'. Dit reisverslag vindt u op www.verantwoordeveehouderij.nl/Producten/Experimenten/ReisverslagOngebaandePaden.pdf of is te bestellen bij Anita Wolsing, tel. 0320 293 307 of anita.wolsing@wur.nl

dit verslag nemen wij u graag mee langs de hoogtepunten die we op deze reis zijn tegengekomen. Wageningen UR is u namelijk al voor gegaan, en heeft ervaren dat er ontzettend veel te beleven blijkt in de wereld van de melkveehouderij. Als je er tenminste de weg weet, en de reis niet bij een gevestigde touroperator boekt. U kunt het reisverslag vinden op www.verantwoordeveehouderij.nl/Producten/Experimenten/ReisverslagOngebaandePaden.pdf.

Lunters Landfonds

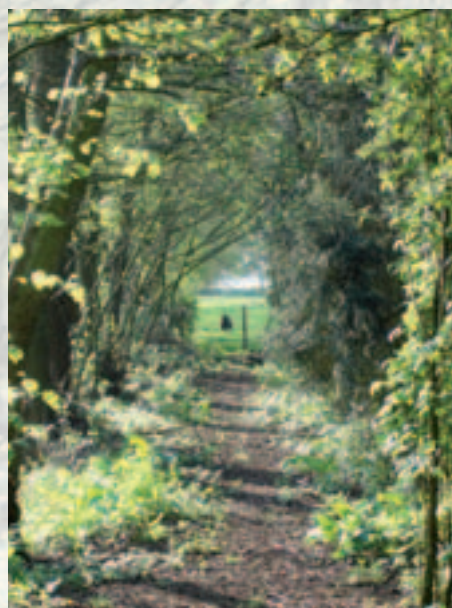
Grond mobiliseren in het Lunterse Land

Hoe houdt je leven in de agrarische bedrijvigheid in een gebied, dat steeds meer onder druk van de verstedelijking komt te staan? Sinds 2004 is in Lunteren het Lunters landfonds actief. Een samenwerkingsverband van boeren en burgers uit de parel van de Gelderse Vallei. Het Lunters landfonds wil de agrarische kwaliteit en de vitaliteit van het buitengebied van Lunteren behouden en versterken door met privaat geld van burgers deel te nemen in grondtransacties, om zo grond beschikbaar te houden voor extensief boerende melkveehouders en andere agrariërs. In december vorig jaar werd de eerste koopovereenkomst gesloten: de Drie Plasse Percelen, een uniek stukje historische cultuurgrond van 3,8 hectare werd verkocht aan het Lunters Landfonds en vier agrariërs. Een overeenkomst die er zonder het LLF niet was gekomen.

Om de toekomst van agrariërs en het buitengebied te versterken is het niet alleen maar een kwestie van geld werven en grond aankopen, zo bleek. Er is ook allerlei grond in het buitengebied dat op dit moment onvoldoende benut wordt én niet makkelijk beschikbaar komt voor agrariërs. Dat is jammer, want er zijn genoeg boeren die het Lunters Landfonds al hun belangstelling hebben laten blijken om grond te pachten. Een belangrijke reden dat er geen beweging zit in de grondmarkt in Lunteren lijken emoties te zijn. Er zijn aardig wat (kleinere) boeren zonder opvolger, die ermee gestopt zijn, maar hun land in bezit houden. Voor het geld hoeven ze het niet te doen, want hun quotum heeft al genoeg opgeleverd. Maar ze willen

die grond niet verpachten, omdat ze gehecht zijn aan hun grond en er liever geen vreemden op zien. Of omdat ze nog bang zijn voor de gevolgen van pacht voor de waarde van de grond. Deze angst is overigens onterecht, omdat er net een nieuwe pachtwet is aangenomen die deze gevolgen niet heeft. Het vertrouwen in pacht moet nog gaan groeien.

Met ondersteuning van het netwerkenprogramma wil het Lunters landfonds hier wat aan gaan doen. Er is een commissie grond gevormd, met boeren, burgers, een rentmeester en een vertegenwoordiger van een veevoederproducent. Half februari kwamen ze bijeen, in zaal Floor in Lunteren. Het werd een levendige en vrolijke bijeenkomst, waar volop plannen werden gesmeed.

Het plan is om te werken vanuit de agrariërs die behoefte hebben aan grond, en ze te betrekken bij het losmaken van de grondmarkt. Daarom worden er eerst gesprekken met een aantal van hen gevoerd, om samen de situatie rondom het bedrijf in beeld te brengen, en vast te stellen welke barrières er liggen: wat heeft hij nodig? Is het beschikbaar? En waarom wil de buurman niet verpachten of verkopen, terwijl hij wel grond in bezit heeft?

Vervolgens wordt er gekeken wat er verder nodig is. Gesprekken met de burens? Een gebruikersverklaring? Of nadere uitleg over de

nieuwe pachtwet? Een bijdrage vanuit het Lunters landfonds? Als het goed is komen hier op maat gesneden oplossingen uit. Dit kan bijvoorbeeld een gebruikersverklaring met meer partijen zijn, of een nieuw samenwerkingsverband tussen agrariërs.

De gesprekken worden gevoerd volgens een protocol, dat steeds verder wordt verbeterd. Naarmate er vaker gesprekken hebben plaatsgevonden, kunnen nieuwe mensen vanuit het netwerk en –breder– het landfonds ook zulke gesprekken gaan voeren.

Het netwerk richt zich met deze aanpak op het activeren van de vragende partij, de agrariërs die grond nodig hebben. Zij kunnen zelf ook wat doen om de grond 'los' te krijgen, zeker als ze zich beter bewust zijn van de mogelijkheden als je er anderen bij betreft. ■

Als u in uw regio ook het buitengebied veilig wil stellen, kan het Lunters Landfonds als voorbeeld dienen. Neem voor meer informatie contact op met Bram Bos tel. 0320 238 597 of per e-mail bram.bos@wur.nl

Het Lunters landfonds

Wageningen UR ondersteunde het netwerk Het Lunters Landfonds vanuit het project 'Slim Experimenteren in de Melkveehouderij' tot 2006. Het Lunters Landfonds wordt in 2006 verder ondersteund binnen het programma Netwerken in de Veehouderij.

Meer informatie: www.verantwoordeveehouderij.nl bij netwerken 2006 of www.lunterslandfonds.nl

Energetische landbouw: veelbelovend?

'Energetische Kwaliteit Melk'

Het fenomeen 'energetische kwaliteit' van voedsel kan op dit moment niet worden verklaard vanuit gangbare wetenschappelijke theorieën. Daarom is het lastig om een goede methode te vinden die de claims van de 'energetische' melkveehouders kan testen. Het netwerk 'Energetische Kwaliteit Melk' heeft samen met Wageningen UR gekozen voor het nemen van kleine stappen. Het wil eerst de ervaringen met 'energetische kwaliteit' systematiseren en een aantal positief-kritische buitenstaanders met de technieken in aanraking brengen.

Het netwerk is in 2005 gestart met het identificeren van belemmeringen in de omgeving van melkveehouders. Het maken van een aanzet om meerwaarde uit de markt te halen voor 'energetisch' hoogwaardige melk.

In aanwezigheid van belangstellenden vanuit Rabobank, LTO, LEI en agrarisch onderwijs heeft het netwerk een aantal acties voor 2006 geformuleerd die kunnen bijdragen aan een groter inzicht in, en wat de deelnemers betreft ook acceptatie van 'energetische kwaliteit'. Daarbij gaat het om het uitvoeren van literatuuronderzoek, het systematiseren van bestaande kennis en een internationale verkenning van 'energetische' landbouw. Op langere termijn zou dit kunnen leiden naar onderzoek over de invloed van hoge 'energetische waarden van voedsel' op bijvoorbeeld de houdbaarheid ervan en op voedsel-allergieën. Als hier verbanden blijken te bestaan, kan onderzocht worden hoe de 'energetische kwaliteit' op de melkveehouderij en tijdens de verwerking van de melk positief kan worden beïnvloed.

Trends in 'energetische' technieken

In Nederland zijn tientallen melkveehouders actief op het gebied van 'energetische' technieken. De meeste van hen gaan uit van het kringloop-principe aangevuld met 'energetische' technieken. In de natuurlijke processen grijpen zij zo min mogelijk in. Zij laten het bedrijf tot rust komen en stellen de bodem centraal in plaats van de koe. Zij

voeren eiwitarm en structuurrijk voer en gebruiken weinig kunstmest.

Enkele universiteiten beginnen met voorzichtige pogingen om deze ontwikkelingen te duiden. In Nederland beschrijft de "Atlas innoverende melkveehouders" (Wageningen UR, Wolleswinkel et al., 2004) als eerste enkele van de energetische technieken aan de hand van interviews met melkveehouders. In Europa ligt relevante informatie. Duitsland en Zwitserland wachten op verdere exploratie. Universiteiten in India en Oostenrijk zijn al enkele jaren bezig met praktijkonderzoek.

In Noord-Amerika en Australië beginnen tientallen landbouwadviseurs op deze ontwikkelingen in te spelen en ontstaat een nieuwe markt voor advies en producten.

Veelbelovend, onzin of gevaarlijk?

Melkveehouders die zich vol overtuiging bezighouden met energetische kwaliteit ervaren vaak weerstand tegen het 'energetisch' denken. Ze krijgen vooralsnog geen erkenning voor hun claims vanuit de reguliere wetenschap. Daartoe is een toetsbare hypothese nodig. De 'energetische' benadering bestaat uit verschillende elementen en kan vooralsnog niet goed natuurwetenschappelijk worden gedefinieerd.

Het netwerk, van veehouders, wil vooral de belemmeringen wegnemen die het leren over 'energetische' kwaliteit in de weg staan. Dit zou moeten leiden tot een beter begrip en grotere acceptatie van energetische kwaliteit van voedsel en van producerende bedrijven.

Ondersteuning Netwerk

Wageningen UR ondersteunde het netwerk 'Energetische Kwaliteit Melk' vanuit het project 'Slim Experimenteren in de Melkveehouderij' tot 2006, omdat Wageningen UR het een controversiële, maar interessante ontwikkeling vindt. Tientallen boeren in Nederland nemen cruciale en risicovolle bedrijfsbeslissingen op grond van deze 'energetische' benadering. Voor hen is het geen modieuze gril, maar een bewuste keuze op grond van hun positieve ervaringen ermee.

Slim Experimenteren had tot doel de situatie te doorbreken, dat onderzoek, praktijk en beleid niet op elkaar zijn afgestemd en bestaande routines die een omslag naar een duurzamere melkveehouderij in de weg staan. Daartoe ondersteunde het netwerken van en rond boeren, die met elkaar wilden leren van praktijkvernieuwingen of experimenten.

Het netwerk wordt in 2006 verder ondersteund binnen het programma Netwerken in de Veehouderij, nu onder de naam Netwerk Energetische Landbouw en Netwerk Aquarius Alliance.

Wageningen UR ondersteunt de netwerken in het gezamenlijk leren over 'energetische' kwaliteit, maar wil daarin zelf ook leren: hoe behoudt je je rol als erkend wetenschappelijk instituut, en ben je tegelijk open voor ervaringen en ontwikkelingen van boeren die niet in de boekjes passen, botsen met wat wetenschappelijk wordt geacht, en misschien zelfs wel onzin zijn? De ondersteuning bestaat niet uit kritiekloze wetenschappelijke legitimatie van energetische landbouw, maar uit het scheppen van mogelijkheden om de zin van de onzin te scheiden.

Maak kennis met ons

Wilt u inhoudelijk betrokken zijn bij de Netwerken Energetische Landbouw of Aquarius Alliance en meeleren over de energetische benadering, kijk op www.verantwoordeveehouderij.nl bij netwerken 2006 of neem contact op met de netwerkbegeleider dhr. Henk Kieft, h.kieft@etcnl.nl. ■

Eenvoud en Lage Kosten

Eenvoud en Lage Kosten gaat door via de Melkvee Academie

Het netwerk "Eenvoud en Lage Kosten" bestaat niet meer binnen de structuur van het project Slim Experimenteren in de melkveehouderij. Toch willen de veehouders binnen dat netwerk wel van elkaar (blijven) leren. Sterker nog, de kern van de groep is uitgebreid met een aantal veehouders die via de Melkvee Academie te kennen hebben gegeven in groepsverband van elkaar te willen leren. Daarom worden nu een tweetal groepen gevormd. Eén groep van meer dan 2.000.000 kg quotum en een groep met meer dan 1.000.000 kg quotum. De groepen komen binnenkort bij elkaar en gaan discussiëren op zoek naar verbetering van de bedrijfsvoering op basis van hun QSK's. ■

Foto: Rob de Bruin, Foto Finesse

Melkvee Academie adopteert benadering van "Eenvoud en Lage Kosten"

Vanuit het netwerk Eenvoud en Lage Kosten is het hulpmiddel QSK (Quick Scan Kostprijs) ontwikkeld. Melkveeouders hebben hiermee een hulpmiddel om snel zicht te krijgen op hun economische situatie en de effectiviteit van hun bedrijfsvoering. Binnen dit netwerk zijn hierover al boeiende discussies geweest. Inmiddels is de QSK al ruim 3000 keer ingevuld.

De Melkvee Academie heeft het afgelopen jaar een behoorlijk aantal "werkplaatsen" kostenbewust ondernemen georganiseerd. De deelnemende melkveeouders hebben voor die bijeenkomst altijd eerst "hun" QSK ingevuld op www.verantwoordeveehouderij.nl/QSK. Deze vormde de basis voor gerichte discussies. Het resultaat van de werkplaatsen binnen de Melkvee Academie is dat de deelnemende melkveeouders een beter financieel zicht hebben op bedrijfsvoering, die ze met tips en ervaringen van de dag proberen te verbeteren. ■

Koe&Wij gebruikt hulpmiddel "BewustBeweiden"

Binnen het netwerk Eenvoud en Lage Kosten is het hulpmiddel "BewustBeweiden" ontwikkeld. Hiermee kan een veehouder ontdekken of weidegang bij hem en zijn bedrijf past. Onlangs is het project Koe&Wij van start gegaan. Een belangrijk doel van dit project is dat de sector bewust een keuze maakt voor weiden of niet. In dit project spelen 4 praktijkgroepen een rol. Praktijkgroepen die in principe belemmeringen ondervinden met weidegang. Een groep met een melkrobot, een andere groep

met een kleine huiskavel, een groep met grote koppels melkkoeien en een groep melkveeouders met een hoge melkproductie per koe. Deze vier praktijkgroepen hebben ook het hulpmiddel "BewustBeweiden" gebruikt om hun beweidsprofiel in kaart te brengen. Over het algemeen geeft de tool een goed beeld weer van de beweidsmogelijkheden en de motieven achter weidegang. Toepassen van het recent ontwikkelde hulpmiddel in dit project brengt ook nog duidelijk verbeterpunten in kaart. Deze aanbevelingen worden doorgevoerd in de tool. ■

Verantwoorde Veehouderij

Het project 'Slim experimenteren in de Melkveehouderij' is onderdeel van het programma Verantwoorde Veehouderij, een onderzoeks- en ontwikkelprogramma gericht op vergroting van de maatschappelijke acceptatie van de veehouderij in Nederland. Dit programma wordt gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Colofon

Uitgave

De nieuwsbrief 'Slim Experimenteren in de Melkveehouderij' is een uitgave van Wageningen UR en bedoeld voor melkveeouders, belangenbehartigers, LNV, agrarisch bedrijfsleven en andere belanghebbenden rondom de sector.

Projectleiding

Michel de Haan, Animal Sciences Group, Wageningen UR

Vormgeving/Druk

Drukkerij Cabri, Lelystad

Redactie

Bram Bos, Marjon Wolters, Art Wolleswinkel, Anita Wolsing, Henk Kieft, Michel de Haan

Meer informatie

Voor meer informatie over dit project of een Abonnement op deze nieuwsbrief kunt u contact opnemen met:

Anita Wolsing, tel. 0320-293 307

e-mail: anita.wolsing@wur.nl

of kijk op: www.verantwoordeveehouderij.nl